

Szent-Jakab havának 5^{dik} napján,
Szerdán költ

54^{dik} LEVELE.

1. *A Budai Universitas fel-állattatásának inneplése.*

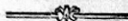
Még édes hazánkra nézve olyan ditsőféges, s minden igaz Hazafinak kívánatos tudósítást érdemes Olvasóinak a Magyar Hírmondó nem tehetett, a minéművel most az esztendő második felének elején kedveskedhetik. — Ez, a Budai Universitasnak minapábann díszes pompával véghez ment fel-szenteltetését nézi. Mellyet is minék-előtte ezen Leveleknek szoros-vóltokhoz képest rövideden meg-írnék; hadd legyen szabad, avagy tsak azoknak kedvéért, a kik, bátor nem az hazabéli Tudósok közül valók, fok könyv-s írásbéli készsülettal sem bávölködnék, még-is a hazának tudománybéli régifégeibenn gyönyörködnek: azoknak kedvéért, mondom, hadd legyen szabad, az országban régenten vólt Universitasokról a mostani új Budainak mint-edj eleiről, elől-járó beszédképpen valamitskét elő-beszéllenem, a mit edj itt lakozó tudós Haza fia, tulajdon jegyzéseiből a' végre velem közleni méltóztatott. —

H h h

Ugy

Úgy tetszik, hogy minek-előtte régi eleink Keresztyéneké lettenek, a tudománynak náluk semmi dívatja nem volt; ámbár olyan vadok, a millyeneknek őket az azon időbenn élt szomszéd nemzetbeli Tudósok írják, elhiszem, nem vóltanak. A hogy pedig a Keresztyén válás náluk lábra állott, leg-ottan a tudományok-is kezdettenek köztök fel-éledni és hová tovább terjedni. De tsak ugyan való az, hogy azon első időkbenn a fegyverhez és a gazdasághoz vólt inkább kedvek, s azt forgatták inkább a Magyarok, hogy sem a trdományokat és mesterfégeket. Mellynek nem tsak a pusztító háborúság, mellybe szűnet nélkül kötelezve vóltanak, hanem az időeknek mostohaága-is vólt az oka. Mert az idő tájbann, úgy-mint a Xldik Százbann, vagy-is Urunk születése után ezer esztendőekkel, a tudományok tsak-nem egész Európábann, feledékenységre mentenek vólt, s némelly morostorokonn kívül, mellyekben mint-edj alattomban lappangottanak, egyébütt alig vólt valakinek erántok gondja. — A XIIldik Százbann ugyan viszont a világ szerentséjére, meg-éledett s emelkedett Frantzia ország-bann a Párisi Oskola, mellyet méltán lehet a nap-nyúga i tartományokbann helyre hozott tanúság szülő-anyjának nevezni. Mert azon időtől fogva a Keresztyén fejedelmek, edj-másra való képest mint-edj tusakodva kezdettenek az ő bírodalmokbann oskolákat fel-állítani; mellyek közül némelly híresebbek, mellyeknek minden-mű avagy közönséges tanúságra való szabad-ság engedtetett vala, (*Studium generale* vólt akkor annak Deák nevezete) *Univertitások*nak; nem fokára azután *Akadémiák*-nak hívattattanak. De Magyar országonn, jóllehet vóltanak köz oskolák helyel helyel, mindazáltal az úgy nevezett *Generale Studiumok* (mindennemű tanúságok) vagy-is *Univertitások* tsak a 14dik Százbann kezdötenek. Legesleg-első vólt, a menynyire nálam tudva vagyon, a

Pétsi, mely ama méltán Nagynak neveztetett Első Lajos-tól 1360dik esztendő tájbann fel-állíttatott, 1364dikbenn pedig Vdik Orbán Pápától helyénn hagyatott. Ez az Akadémia színte a Mobátsi veszedelemig olly virágzó állapotbann vala, hogy néha 2000en-is vóltanak a tanuló tagjai; kik közül azon vég-veszedelembenn 300an vesztenek-el elől-járójokkal edjetembenn, a haza óltalmára fel-segyverkeztek lévén. — Idejére nézve utólb, de hírére nézve amannál előbb való vólt a Budai Univerzitás; mely 1389dik esztendőbenn Zsigmond Királytól fundáltatott, és 9dik Bonifácus Pápanak Szabad-Levele által meg-erősítetett. De ez, úgy latszik, hogy tsak hamar az utánn Zsigmond Királynak 1437dik esztendőbenn történt halálával, ha egészen el-nem pusztúlt - is, avagy tsak fokot vesztett előbbi hírébenn nevébenn. Azonbann, hogy ama mindenképpen nagy hírű s nevű Húnyadi Mátyás 1458bann a Királyi Felfégre emeltetett, fel-de-rüle Magyar országbann-is a tudományoknak fényes napja s arany ideje; mellybenn-is Buda mindenemű tudományoknak s tudósoknak lakó s menedék helyének méltán mondathatott. Melly dologról a ki bővebben kíván értekezni, olvasfa-meg Valafzki János Uramnak ilyen nevezetű jeles könyvetskéjét: *Tentamen historiae litterariae sub Matthia Corvino, Lipsiae 1769.* — Ez a ditsőféges emlékezetű Király azért az ő Királyi Székes Fő-városábann Budánn, azt az Akadémiát, mellyet Zsigmond Király fel-állított vólt, visszont helyre állította, vagy-is a helyébe újat fundált, és azt nem tsak ditső Királyi könyv-tartó házzal meg-ékesítette; hanem könyv-nyomtató mñhelylyel-is ditsőítette, mellyből-is még 1473bann (30 esztendőkkel az utánn, hogy az a mesterfég Európábann fel-találtatott vólt) az úgy nevezett *Chronicon Budense*, (most igen ritkán lelhető könyv) Hefi András betűivel egész formábann nyomtattatva, világosságra jött vala.

— Ennek a ditsőfégnak-is végét szakasztotta Hazánknek fíralmas esete, melly az 1526dik esztendőbenn *Mobáts*-nál történt szörnyű veszedelem után, a tanúfágnak lakó helyét, Buda fő-városát az országnak nagyobb részével a kegyetlen Törököknek kezekbe ejtette; kiknek birtokbann tsak nem egész más-fél száz esztendőkig pufzúlva hevert; míg 1686bann *Leopold* Tsászárnak és Királynak győzedelmes hadai által meg-vétetvén, *Szétseni* *György* néhai *Esztergomi* Érseknek bő adakozásából, a Budai Akadémia valamint valahogy helyre állíttatott és a Jéhus Társaságabéli Szerzetnek igazgatására bízattott. — A harmadik *Universitás*, melly ugyan Mátyás Királynak országlásakor a hazábann támadott, a *Posoni* vala, melly - is a város mellett el-folyó *Duna*, vagy más neve szerént, *Ister* vizétől *Istropolitán*ának neveztetett. Ennek eredetét és viszontagságait *Sír* (*Sebier*) *Xiflus* Ágoston Szerzetebéli Remete Barát ilyen nevezetű könyvetskéjében: *Memoria Academiae Istropolitanae*, tudóson meg-írta. * Vette volt pedig eredetét ama híres és tudós *Esztergomi* Érsektől, Mátyás Királynak szerette emberétől, *Vitéz Jánostól*, ki-is az eránt, hogy mindennémű tudománynak fokadalma (*Studium generale*) lenne, 1465benn Második *Pál* Pápától Szabad-Levelet nyert vala. De ezen jeles szerzeménynek - is, melly eleintén mások felett virágzott vala, tsak kevés ideig lehetett állandósága. Mert hogy *Vitéz János*, 1471benn Mátyás Király előtt holmi hüfigtelenfégnak gyanúságába esett s tsak hamar az után meg-is holt; az az ő gyehge árvája-is, mivel nem volt, a ki gondját viselte volna, a tanítóknak és tanít-

* Ugyan arról az Akadémiáról *F. T. Molnár János* Kanonok és Tanács Úr bő tanúfágot ígér, avagy írt-is immár: a mint edj utólb ditséretendő új munkájabann jelenti. Lásd *Zoologicon* pag. 58. not. 1.

tanítványoknak el-széledésekkel, ki-múlt. — E' fzerént tehát azon régi időkben (mert az újabb és mindeneknél tudva s írásbann lévő dolgokat szükfégtelen most elő-hoznom) édes hazánk 3 Universitásokkal ékeskedett: úgy-mint a Pétsivel, Budaival és Posonival. Mellyek közül ama három vagy négy ízbenn el-pusztúlt Budait, Felsőges Mária Terésia Király Afzfzonyunk, a tudományoknak valóságos Anyjok s nevelő Gondviselőjök, most-ánfíg visszont helyre állította; vagy-is inkább annak tsekély maradványira, le-omlott kő-falaira egészen újat hely-heztetett. —

Mellynek-is hogy mindenha maradandó és mind inkább virágzandó állandósága légyen; a közelebb múlt hónapnak 24dik és következő napján, ő Felsőge azon maga fzerzett ditső Budai Universitását az egész ország-nak láttára s hallottára helyénn hagyta, díszes inneplés-fel fel-szenteltette, tulajdon Levelei s arra hiteltetett Embere által meg-erősítette. S ugyan a' végre meg-kívántatott költségül, fáját Királyi Tárházából 20 ezer N. Forintokat rendelt, adott, ajándékozott.

Ezen jeles pompának meg-íratása mind ide már el-nem fér; anynyival-is inkább; mivel még egyéb tudós-ítások-is hátra vagynak. Azon okra nézve most tsak azon beszédek, versek s könyvek felől téfzek emlékeze-tet, mellyek azon alkalmatossággal mondattak vagy írat-tattak; a menynyire, tudni-illik azok tudtomra lettenek; — Méltán leg-első helyet érdemel itt a személyeknek s a dolognak méltóságára nézve, a Kalotsai Érseknek, Zajezdai Bárá Patacsics Úrnak ő Excellentziájának maga írt s mondott ditsőféges Beszéde, melly ezen nevezettel vagyon ki-nyomtatva: „*Eucharisticon, Magnae Mariae Theresiae Augustae Romanorum Imperatrici Viduae, Apostolicae Hungariae Reginae, dum secundis Regni Vicennialibus Rem Hungariae Literariam, Universitatem Budensem, Regiam No-*

bilium Academiam Theresianam, VII Kal. Jul. constabiliret, Diplomatisque firmaret, dictum ab Adamo e L. B. Pataschich de Zajezda, Metrop. Coloc. et Baes. Ecclesiarum Archi-Episcopo s a t. Budæ Typis Regiæ Universitatis. 1780.

A munkának hasznát tekintve, ugyan első karba helyeztetendő, F. T. Molnár János Kanonok s Tanács Úrnak, amannál bővebb könyvtéskéje, mellyel ő Nagysága az inneplést díszesítette s edífszer - s - mind a tanuló ifjúságnak - is hasznosfá tette. Titulusfa imez: *Zoologicon, complexum Historiam Naturalem Animalium: Monumentis Inaugurationis Regiæ Universitatis Budensis, institutæ e Decreto Formulisque Mariæ Theresiæ R. I. R. H. P. F. A. M. Patriæ, insertum a Joanne Bapt. Molnár. A. LL. et Human. in R. Vn. Bud. Direct. et Præsid. s a t. Anno M DCC LXXX Die 25 Junii D. D. D. Budæ Typis R. Vniversitatis.*

Mind a kettőről, méltó dolog léfzen jövendőbenn bővebben emlékezmem.

Azon alkalmatossággal készült, s osztogatott, de igen kevés számmal, ilyen nevezetű nagyotska könyv-is: *Orationes sacræ ad Normam Regii Literarii Instituti: Insertæ monumentis Inaugurationis R. Vniversit. Budensis, peractæ e Decreto Mariæ Theresiæ P. F. A. M. Patriæ Anno 1780, die 25 Junii D. D. D. per Joann. B. Molnár, Excellentissimæ ac Ill. D. Carolo e Comit. Pálfi vel. Ad Inaug. R. Vn. Budensis Commissario Regio &c.*

Továbbá ilyen közönséges titulus alatt: „*Monumentum Inaugurationis Regiæ Vniversit. Budens. Peractæ e Decreto Mariæ Theresiæ P. F. A. M. Patriæ*„ öt rendbéli külömb külömb nevezetű Versek jöttek Budán világosfagra. Mellyek közül az első, ugyan Molnár Kanonok Uré, levélképpen vagyon írva *Mariosa Jakab Úr*hoz; a második *Mariosa Jakab Úrnak*, a Kalotsai Érsek ő Excellentziája Bibliothekáriusának arra adott Válaszfa;

a har-

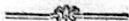
a harmadik és negyedik Pupikófer Ágoston Professor Úré; az ötödiket Tóth Farkas Professor Úr készítette.

Pestenn külömb külömb Versek edjüvé nyomtat-
tattak; mellyeknek eleikbe közönséges nevezetül ez
vagyon téve: *Ad Inauguratam Regiam Scientiarum Vniuersi-
tatem Budensem Provinciae Litterariae Budensis Adplausus.*
Szerzőik, a kik magokat meg-nevezték, im ezek: Ádány
András, Schaffrath Leopold, Zimányi Lajos, Szabó N.
János, Febér Antal (ezé Magyar, de Deákra s Németre-
is vagyon fordítva) Késmárki N. János, Sattlperger Aloy-
sius.

Ismét Budánn: 1) *Carmen, quo Mariae Tberesiae Au-
gustae Romanorum Imperatricis Hungariae Reginae Apostolicae
Secunda Vicennalia cecinit Syrsius Acrotophorius.* 2) *De
Laudibus Mariae Tberesiae Imp. Aug. Reginae Apostolicae,
quod Budae Scientiarum Academiam instituerit, et redeunte
faustissimo Sua Coronationis Die VII Kal. Jul. Regio Diplo-
mate stabiliverit, Elegia Jacobi Mariosa, Adamo e L. B. Pa-
tachich Coloc. Archi-Episcopo Sc. Sc. a Bibliotheca.*

Következnek két rendbéli Német Versek, mellyek
ugyan ott nyomtatattak: 1.) *Auf die Ankunft Seiner Ex-
cellenz des Herrn Grafen Karl Pálffy von Erdöd, Königlich-
Hungarischen Hofvicekanzlers, als bevollmächtigten König-
lichen Hofkommissar zu feuerlicher Errichtung der hohen Schu-
le in Ofen, von H. G. Bretschneider, den 24ten des Brach-
monats 1780;* 2.) *Auf das Einweihungsfest der Königlichen
hohen Schule zu Ofen, von H. G. von Bretschneider K. K.
Rath und Universitaetsbibliothekar den 25ten des Brachmo-
nats 1780.*

Posonbann íráttattak s nyomtatnak, illyen nevezetü
feles Versek: 1.) *Inauguratio Regiae Scientiarum Acade-
miae Budensis. Auctore Francisco Fajtser, Cath. E. Sabar.
Can. Hon. A. G. R. Poson, Directore.* 2.) *Idyllion, quum
Superum Felicibus Auspiciis Iosepho II et Maria Theresia*
Au-

Augustis terfauste Regnantibus, Budae Univ. LL. AA. Domicilium Nomine Augustorum ab Exc. ac Illustriss. D. Carolo e Comitibus Pálffy ab Erdőd &c. &c. Ritu Solenni inauguraretur, adornatam a Georgio Bucsánfszky A. G. Pofon. Prof. E. O.

Végezetre illő dolog, hogy a Magyar Hírmondó Leveleibenn-is légyen azon ditsőséges inneplés eránt való Magyar köszöntés. Mivel pedig itt már helye nintsen; ennek vagy a következő Levélnek a végénnélfezen az ki-nyomtatattva, melyet T. *Benyák Bernárd P. P. Professor* küldött-bé *Pest*ről.

2. Egyéb emlékezetes hazabéli történetek.

A többi között az-is igen emléketesekké teszi azon napokat, melyekben a két Hazának edjetlen edj fő-Oskolája fel-szenteltetett: hogy azon idő tájbann némelly Edjházi Méltóságok felsőbb hivatalokra és elsőségre emeltettek, s azoknak a Püspöki Megyéknek, melyek néhány esztendőtol fogva rend szerént való Püspök nélkül voltak, jövőndöbéli Ör-állójok, Felsőes Afzszonyunktól az egész országnak hirdettettetett. — A *Nyitrai* Püspökség jutott M. Gróf Révai Antal Rosnyai Püspök Úrnak; ő Nagysága helyébe a Rosnyai Püspökségre azon Megyebéli N. Káptalannak Nagy-Prépostja, Szent-Királyi Bárá András Antal Úr emeltetett. A *Pétsi* Püspökség Galántai Gróf Eszterházi Pál Úrra bízattatott; kinek helyébe a *Váti* Káptalambéli fő-tisztsegekbe Szerdabelyi Gábor Püspök és Esztergomi Kanonok Úr helyhezettetett. A Nagy-Várad Megyében Kollegradi Gróf Kollonics László Erdélyi Püspök Úr ő Excellenziaja lett Püspök; Erdélyi Püspöknek pedig az Egri Káptalannak Nagy-Prépostja Battyáni Gróf Ignátz Úr tétetett. A *Beszterztz-Bányai* és *Székes-Fehjérvári* Püspökök, úgymint *Berchtoldt Feventz* Gróf Úr és *Sellyei Nagy Ignátz* Úr, a két Ts. K. Felsőnek Valóságos Titkos Tanácsosi lettenek.

3. Kül-